

บทความวิชาการ

การฆ่าตัวตาย : ปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม Suicide : The Social and Cultural Phenomena

รศพร ปัทมเจริญ

Dr.Phil. (Ethnologie), อาจารย์

ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Introduction

Beside the psychological dimension suicide always has social and cultural dimension. From the sociological perspective we cannot neglect the relation between the suicidal phenomenon and its' cultural context. For a profound perception of suicidal motive which leads the individual to commit suicide the concept of suicide of Emile Durkheim will be the frame of discussion.

Indian, Eskimo and Melanesian society will serve as illustrations of the correlation between suicide and fundamental cultural values. Eskimo and Melanesian society represent suicidal circumstance of primitive society. Regarding the impact of religion on suicide the case of mass suicide in Jonestown will serve as an illustration.

Keyword : anomie, Emile Durkheim, Mass Suicide, Social Integration, Social Isolation, Suicide

บทนำ

นอกจากมิติทางจิตวิทยาแล้วการฆ่าตัวตายยังมีมิติในเชิงสังคมและวัฒนธรรมด้วย บทความนี้เป็น การนำเสนอปรากฏการณ์การฆ่าตัวตายในมุมมองทางสังคมวิทยา อย่างไรก็ตามเราไม่สามารถละเลยที่จะพิจารณาปรากฏการณ์นี้เชื่อมโยงกับบริบททางประเพณีวัฒนธรรมของแต่ละสังคมด้วย และเพื่อให้เกิดความเข้าใจสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดการฆ่าตัวตาย ผู้เขียนได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการฆ่าตัวตายของ อีมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ โดยใช้สังคมอินเดีย, เอสกิโมและเมลานีเซียเป็นตัวอย่างในการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการฆ่าตัวตายกับค่านิยมทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะสังคมเอสกิโมและเมลานีเซียเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์การฆ่าตัวตายของสังคมดั้งเดิม ส่วนผลกระทบของศาสนาต่อการฆ่าตัวตายกรณีของโจนส์ทาวน์ (Jonestown) จะเป็นตัวอย่างสำหรับการวิเคราะห์วิจารณ์ในบทความนี้

คำสำคัญ : การฆ่าตัวตาย การฆ่าตัวตายหมู่ บูรณาการทางสังคม ภาวะโดดเดี่ยวทางสังคม ภาวะไร้บรรทัดฐาน อีมิล เดอร์ไคม์

คำจำกัดความและการให้ค่าของพฤติกรรมการฆ่าตัวตาย

คำว่า การฆ่าตัวตาย ในภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า Suicide ซึ่งมาจากภาษาละติน (Latin) สองคำ คือ cide หมายถึง การฆ่า (killing) และคำว่า sui หมายถึง ตนเอง (oneself) The American Association of Suicidology ให้นิยาม การฆ่าตัวตาย ว่าหมายถึง การลงโทษตนเองด้วยการตายโดยเจตนา อย่างไรก็ตามการกระทำหรือพฤติกรรมประเภทนี้สามารถถูกตีความได้ในหลายมิติ เช่น เป็นพฤติกรรมที่ถูกตีความว่าเกี่ยวข้องกับความรู้สึกสิ้นหวัง (hopelessness) ความรู้สึกมีความผิดหรือมีมลทิน (guilt) การพยายามหาทางออกสำหรับปัญหา (solution seeking) หรือเป็นพฤติกรรมที่น่ารังเกียจ น่ากลัว อย่างไรก็ตามพฤติกรรมการฆ่าตัวตายสามารถถูกให้ค่าได้ทั้งในเชิงลบ (Negative Act) และเชิงบวก (Positive Act) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับค่านิยมพื้นฐานทางวัฒนธรรม (fundamental cultural value) ของสังคมนั้น ๆ

การฆ่าตัวตายในบางสังคมวัฒนธรรมเป็นการกระทำเพื่อรักษาเกียรติและศักดิ์ศรี รวมทั้งเป็นการแสดงความซื่อสัตย์ สังคมจีนยุคโบราณมองการฆ่าตัวตายว่าเป็นทางออกที่เหมาะสมสำหรับผู้หญิงเมื่อสามีได้เสียชีวิตลง อีกนัยหนึ่งสะท้อนให้เห็น

ผลกระทบที่เกิดจากสภาวะความกดดันทางสังคมวัฒนธรรมที่ผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชายค่อนข้างสูง ในสังคมกรีกและโรมันการฆ่าตัวตายเป็นสิ่งที่อนุญาตให้กระทำได้ในบางสถานการณ์ที่เห็นว่าสมควร เช่น การถูกปฏิเสธความรัก และการไม่ได้รับความซื่อสัตย์จากคนรัก เพราะในกรณีเหล่านี้การฆ่าตัวตายถือว่าเป็นสิ่งที่ช่วยปลดปล่อยจากความเจ็บปวดทั้งทางร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้สมัยโรมันกฎหมายได้อนุญาตให้ปัจเจกบุคคลกระทำการฆ่าตัวตายได้ในกรณีที่มีแรงจูงใจต่าง ๆ ได้แก่ ความสิ้นหวัง ความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี ความโกรธอย่างรุนแรง ความละอายใจ การรู้ตัวว่ามีความผิดหรือมีมลทิน การบูชาอยู่ชีวิตเพื่อประโยชน์ของกลุ่มและอีกประการหนึ่งคือการรู้สึกว่าคุณเองมีชีวิตอยู่เพียงพอแล้ว อย่างไรก็ตามในโรมันยุคโบราณการฆ่าตัวตายซึ่งได้รับการยอมรับนั้นทำให้เกิดช่องโหว่ทางกฎหมายในการพิพากษาลงโทษผู้กระทำผิด เพราะบุคคลสามารถเลือกที่จะฆ่าตัวตายได้ แทนที่จะรับโทษตามคำพิพากษาตามความผิดที่ได้กระทำและถ้าผู้ที่ทำผิดกฎหมายฆ่าตนเอง ทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดของเขาจะตกอยู่กับทายาท แต่ถ้าพวกเขายอมรับการลงโทษของศาล ทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดของเขาจะตกเป็นของรัฐ

สำหรับคริสเตียนบางกลุ่มในยุคต้น ความปรารถนาเกี่ยวกับชีวิตที่เป็นอมตะ (eternal life) หรือชีวิตหลังความตาย ทำให้การฆ่าตัวตายถูกมองว่าเป็นวิธีการที่จะหนีจากความทุกข์ทางโลกไปสู่ภาวะที่วิญญาณถูกช่วยให้พ้นทุกข์ ซึ่งในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Salvation หรือทางแห่งความรอดเข้าสู่ดินแดนของพระเจ้า ส่วนในพุทธศาสนาเรียกภาวะนี้ว่า “นิพพาน” (nirvana) อย่างไรก็ตามในศตวรรษที่ 4 ศาสนจักรได้ต่อต้านแนวคิดนี้อย่างมาก ศาสนจักรฝ่ายคาทอลิกมองว่าการฆ่าตัวตายเป็นสิ่งที่ผิดธรรมชาติและฝ่าฝืนบทบัญญัติของพระเจ้าที่ห้ามทำลายชีวิต นอกจากนี้ยังถือว่าเป็นบาปที่ร้ายแรงและปิดกั้นหนทางเข้าสู่พระเจ้า คำสั่งสอนของศาสนจักรเช่นนี้ทำใหในช่วงศตวรรษที่ 4 ถึงศตวรรษที่ 13 การฆ่าตัวตายเกิดขึ้นน้อยมาก หลังจากการปฏิรูป (Reformation) ศาสนจักรนิกายโปรเตสแตนต์ (Protestant) ยังคงรักษากฎข้อห้ามเกี่ยวกับการฆ่าตัวตายไว้ (McCaghy, Capron and Jamieson 2000 : 330)

ถึงแม้ว่าในช่วงระหว่างศตวรรษที่ 17 ถึง 18 การฆ่าตัวตายเริ่มถูกมองว่าเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความจริงทางจิตใจมากกว่าที่จะเป็นเรื่องของความอ่อนแอทางศีลธรรม อย่างไรก็ตามไม่เพียงแต่ศาสนาหลัก ๆ จะต่อต้านการฆ่าตัวตาย รัฐต่าง ๆ ก็ยังต่อต้านการฆ่าตัวตายโดยถือว่าเป็นอาชญากรรมอย่างหนึ่ง เช่น สหราชอาณาจักร (Great Britain) บัญญัติให้การฆ่าตัวตายเป็นอาชญากรรมในปี ค.ศ. 1961 แคนาดา

ในปี ค.ศ. 1972 และไอร์แลนด์ (Ireland) ในปี ค.ศ. 1993 เป็นต้น ปัจจุบันการฆ่าตัวตาย เป็นเรื่องที่ถูกนำมาถกเถียงกันในประเทศต่าง ๆ ได้แก่ เรื่องของความสมัครใจ (free will) ทางเลือกที่มีเหตุผลหรือมีสติ สิทธิส่วนบุคคลและประเด็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต นอกจากนี้การฆ่าตัวตายยังถูกถกเถียงกันในประเทศที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึก เช่น เกี่ยวกับความรู้สึกเศร้า (sadness) ความไม่สมหวังและความรู้สึกผิด หรือ มีมลทิน (McCaghy, Capron and Jamieson 2000 : 330)

อีมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) กับทฤษฎีการฆ่าตัวตาย

เดอร์ไคม์ (Durkheim) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสเป็นผู้สนใจศึกษาประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับสังคม เช่น ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคมหรือบูรณาการทางสังคม (social integration) ความไม่เป็นระเบียบทางสังคม (social disorganization) และความอ่อนแอของความผูกพันทางสังคม (social bond) ในการศึกษาประเด็นทางสังคมเหล่านี้ได้นำ เดอร์ไคม์ (Durkheim, 1951) เอาอัตราการฆ่าตัวตาย (suicide rate) มาใช้เป็นตัวชี้วัดบูรณาการทางสังคมของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมยุโรป นอกจากนี้ เดอร์ไคม์ ได้นำเสนอมุมมองเกี่ยวกับการฆ่าตัวตายเอาไว้ในหนังสือ “Suicide : A Study in Sociology” Durkheim ว่าอัตราการฆ่าตัวตายมีความแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มสังคมและมีความแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา ดังนี้

- กลุ่มโปรเตสแตนต์มีอัตราการฆ่าตัวตายสูงกว่ากลุ่มคาทอลิก
- กลุ่มคนที่ไม่แต่งงานมีอัตราการฆ่าตัวตายสูงกว่ากลุ่มคนที่แต่งงานแล้ว
- กลุ่มทหารมีอัตราการฆ่าตัวตายสูงกว่ากลุ่มพลเรือน
- นายทหารชั้นประทวนมีอัตราการฆ่าตัวตายสูงกว่าทหารที่ถูกเกณฑ์
- อัตราการฆ่าตัวตายในช่วงเวลาที่บ้านเมืองอยู่ในภาวะปกติจะสูงกว่าในช่วงเวลาที่เกิดสงครามและการปฏิวัติ
- อัตราการฆ่าตัวตายอยู่ในระดับที่สูงในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจมีความเฟื่องฟูและตกต่ำมากกว่าในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจอยู่ในสภาวะคงที่

เดอร์ไคม์ (Durkheim, 1951) อธิบายว่า การที่แต่ละกลุ่มมีอัตราการฆ่าตัวตายที่แตกต่างกันเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบทางสังคม (social organization) ของกลุ่ม ซึ่งอาจจะมีความสามารถปกป้องหรือต้องเผชิญกับความล้มเหลวในการเหนี่ยวรั้งไม่ให้สมาชิกกระทำการฆ่าตัวตาย Durkheim กล่าวว่า สาเหตุที่นำไปสู่การฆ่าตัวตายของปัจเจกบุคคลมีความหลากหลาย เช่น ความยากลำบากทางเศรษฐกิจ

การสูญเสียเกี่ยวกับความรัก ความล้มเหลวจากการทดสอบและความเจ็บป่วย เป็นต้น แต่สาเหตุเหล่านี้ไม่สามารถใช้อธิบายได้ว่าเพราะเหตุใดอัตราการฆ่าตัวตายของคนบางกลุ่มจึงมีแนวโน้มที่จะสูงกว่าคนกลุ่มอื่น

นอกจากนี้ระดับของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (integration) ของกลุ่มจะมีความสัมพันธ์กับการนำไปสู่การฆ่าตัวตายอย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์นี้ลักษณะของความสัมพันธ์ทั้งสองที่นำไปสู่การฆ่าตัวตายสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในสองขั้วคือ กลุ่มที่สมาชิกมีความผูกพันกันในระดับสูงและกลุ่มที่สมาชิกมีความสัมพันธ์ในกลุ่มระดับผิวเผินก็สามารถที่จะเป็นสภาวะที่นำไปสู่การฆ่าตัวตายได้เช่นเดียวกัน ดังนั้นในที่นี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนจึงจำแนกการอธิบายลักษณะการฆ่าตัวตายเป็น 3 ลักษณะดังนี้ (Durkheim, 1951)

1. การฆ่าตัวตายที่เสียสละชีวิตเพื่อผู้อื่น (Altruistic Suicide)

เมื่อปัจเจกบุคคลมีความผูกพันกับกลุ่มที่เข้าร่วมอย่างเหนียวแน่นและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่ม เขาจะยอมรับค่านิยม (value) และบรรทัดฐาน (norm) ของกลุ่มมาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติของตนเองอย่างเข้มงวด นอกจากนี้เขาจะไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเอง ภายใต้อารมณ์เช่นนี้ปัจเจกบุคคลเต็มใจที่จะยอมเสียสละชีวิตของตนเองเพื่อผู้อื่นหรือเป้าหมายของกลุ่ม ตัวอย่างการฆ่าตัวตายประเภทนี้ จะเห็นได้จากการที่กลุ่มคามิกาเซ (The Japanese Kamikaze) นักบินทหารญี่ปุ่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่สองยอมสละชีพขับเครื่องบินเข้าชนเรือของฝ่ายข้าศึกถึงแม้ว่าพวกเขาจะรู้ว่าต้องตายก็ตาม สังคมที่มีความเป็นอันเดียวกันหรือมีบูรณาการทางสังคมในระดับสูงจะมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (social solidarity) ที่เข้มข้น ดังนั้นการทำลายตัวเองซึ่งนำไปสู่ความตายจึงเป็นสิ่งที่ถูกมองว่ามีความหมายและน่ายกย่อง Durkheim ใช้แนวคิดเกี่ยวกับ Altruistic Suicide เพื่ออธิบายอัตราการฆ่าตัวตายของทหารญี่ปุ่น

2. การฆ่าตัวตายเพื่อตนเอง (Egoistic Suicide)

แนวคิดของ เดอร์ไคม์ เกี่ยวกับการฆ่าตัวตายในลักษณะนี้ ได้แก่

2.1 ปัจเจกบุคคลขาดการเข้าร่วมกับวิถีชีวิตของกลุ่มอย่างเข้มข้น ดังนั้นถ้าเขาจะฆ่าตัวตายก็จะเป็นการหลีกเลี่ยงความรู้สึกส่วนลึกที่มีความผูกพันหรือมีพันธะต่อผู้อื่นและเขาจะไม่คำนึงถึงผลของการฆ่าตัวตายของเขาต่อกลุ่มหรือผู้อื่น

2.2 ปัจเจกบุคคลขาดความรู้สึกที่ต้องการจะทำให้ชีวิตของตนเองมีค่า ขณะเดียวกันก็มีลักษณะที่บุคคลมีความผูกพันกับคนรอบข้างน้อย

2.3 ปัจเจกบุคคลขาดความคำนึงทางด้านอารมณ์ความรู้สึกจากกลุ่มดังนั้น การขาดที่พึ่งทางจิตใจและรู้สึกว่าไม่สามารถพึ่งพาผู้อื่นได้เมื่อต้องเผชิญปัญหา ทำให้ ปัจเจกบุคคลรู้สึกโดดเดี่ยวและกลายเป็นบุคคลที่มีความอ่อนไหวต่อการกระทบ กระเทือนทางอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งจะนำไปสู่สาเหตุของการฆ่าตัวตายได้

ในขณะที่การฆ่าตัวตายแบบเสียสละชีวิตเพื่อผู้อื่น (Altruistic Suicide) เกิดขึ้น จากการที่ปัจเจกมีความรู้สึกผูกพันกับกลุ่มรวมทั้งยึดมั่นในรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิต และค่านิยมของกลุ่มเป็นอย่างมาก แต่การฆ่าตัวตายในลักษณะ Egoistic Suicide นี้ เกิดขึ้นจากการที่ปัจเจกบุคคลปลีกตัวออกจากผู้อื่น อีกนัยหนึ่งขาดความผูกพันที่ แนบแน่นกับกลุ่ม

เดอว์เคิร์ม (Durkheim, 1951) พบว่าอัตราการฆ่าตัวตายของพวกโปรเตสแตนท์ ซึ่งจัดอยู่ในประเภทการฆ่าตัวตายแบบที่สองนี้อยู่ในระดับสูง อย่างไรก็ตามทั้งนิกาย คาทอลิกและโปรเตสแตนท์ต่างคัดค้านการฆ่าตัวตาย แต่สำหรับคาทอลิกมีความเข้มงวดในเรื่องของระเบียบแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและสั่งสอนให้ปัจเจกบุคคลมีความยึดมั่นผูกพันกับโบสถ์ สิ่งเหล่านี้นำไปสู่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคมในระดับสูงของสมาชิกกลุ่มโบสถ์คาทอลิกซึ่งจัดว่าเป็นสถาบันทางสังคม (social institution) อย่างหนึ่ง ส่วนนิกายโปรเตสแตนท์มองการช่วยให้วิญญาณหลุดพ้นจากความทุกข์เป็นเรื่องของความศรัทธาเฉพาะบุคคล ดังนั้นโปรเตสแตนท์จึงมีลักษณะที่ให้ อิสระแก่ปัจเจกบุคคลและไม่เข้มงวดในการที่ปัจเจกบุคคลจะถดถอยตนเองออกจาก ข้อบังคับของศาสนา อีกนัยหนึ่งมองว่าปัจเจกบุคคลมีอิสระและสามารถที่จะมีความ รับผิดชอบต่อตนเองในการที่จะพิจารณาได้เองว่าอะไรที่ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ทำนองครองธรรม ดังนั้นในกรณีเช่นนี้การมีอิสระในการพิจารณาปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามข้อห้ามทางศาสนาจึงเท่ากับเป็นการปลดปล่อยปัจเจกบุคคลออกจากข้อผูกพันทางสังคม ทำให้ปัจเจกบุคคลมีแนวโน้มที่จะฆ่าตัวตายเพราะขาดสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจ

สำหรับกลุ่มคนที่ไม่แต่งงานมีแนวโน้มที่จะฆ่าตัวตายสูง ซึ่งจัดเป็นตัวอย่างหนึ่งของการฆ่าตัวตายแบบ Egoistic Suicide นั้น เนื่องจากผู้ที่ไม่แต่งงานจะมีลักษณะ โดดเดี่ยวทั้งทางสังคม (social isolation) และอารมณ์ความรู้สึก (emotional isolation) การแต่งงานจะเป็นการยึดเหนี่ยวทั้งพันธะที่เป็นทางการ (formal obligation) และความผูกมัดทางอารมณ์ความรู้สึก (emotional tie) ตรงกันข้ามกับคน

ที่แต่งงานจะคำนึงถึงตัวเองน้อยลง ชีวิตของพวกเขาจะเป็นที่จะผูกพันอยู่กับผู้อื่นและมีพัฒนาการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับความสนใจและค่านิยมร่วมกับผู้อื่น รวมทั้งมีการเกื้อหนุนทางอารมณ์ความรู้สึกในความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้อื่น

ถ้าจะกล่าวถึงช่วงเวลาระหว่างการเกิดสงครามและการปฏิวัติ ผู้คนจะนึกถึงตัวเองน้อยลง คำนึงถึงการมีความสามัคคีกันของกลุ่ม อย่างน้อยในช่วงเวลานี้วิกฤตการณ์ทางสังคมทำให้การรวมเป็นหนึ่งเดียวกันของคนในสังคมมีความเข้มแข็งขึ้น ดังนั้น เดอร์ไคม์ จึงมองว่าอัตราการฆ่าตัวตายในช่วงเวลาที่สังคมเกิดความยุ่งยากหรืออยู่ในภาวะสงครามการฆ่าตัวตายมีแนวโน้มที่จะลดลง ทั้งสามตัวอย่างข้างต้นนี้จะเห็นได้ชัดถึงนัยสำคัญของการยึดมั่นกับกลุ่มและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคมกับการฆ่าตัวตาย (Durkheim, 1951)

3. การฆ่าตัวตายที่เกิดจากภาวะไร้บรรทัดฐาน (Anomic Suicide)

เมื่อกลุ่มมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในระดับสูงก็จะมีการพัฒนาชุดของบรรทัดฐานเพื่อจะเป็นการวางระเบียบกฎเกณฑ์ให้แก่พฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม บรรทัดฐานจะเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าอะไรที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมที่จะประพฤติ เมื่อปัจเจกบุคคลรู้สึกว่าเขาไม่ควรประพฤตินอกเหนือจากแนวทางที่ถูกกำหนดไว้ ชุดของบรรทัดฐานจะมีผลต่อการควบคุมปัจเจกบุคคล อีกนัยหนึ่งคือจำกัดสิ่งที่ปัจเจกบุคคลปรารถนาและต้องการจะบรรลุถึง ขณะเดียวกันปัจเจกบุคคลจะรู้ว่าเขาถูกคาดหวังอย่างไร กล่าวคือถ้าพวกเขาทำตามกฎเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานของพฤติกรรมซึ่งถูกกำหนด พวกเขาจะรู้สึกมั่นคงและบรรลุในสิ่งที่ต้องการเมื่อได้ตระหนักตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นว่าอะไรถูกอะไรผิด และบุคคลจะสามารถคาดการณ์ได้ว่าถ้าปฏิบัติหรือฝ่าฝืนบรรทัดฐานจะเกิดผลดีและผลเสียอย่างไร

เมื่อบรรทัดฐานอ่อนแอก็จะมีผลต่อประสิทธิภาพในการควบคุมพฤติกรรมและความต้องการของปัจเจกบุคคลให้ลดลง ภาวะนี้จะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกไม่มั่นคง มีความสับสนว่าอะไรสิ่งที่ถูกหรือผิด อีกนัยหนึ่งยังหมายถึงภาวะที่ปัจเจกบุคคลต้องเผชิญกับความไม่สอดคล้องระหว่างเป้าหมายหรือสิ่งที่ต้องการกับวิธีการที่สังคมกำหนด ในภาวะเช่นนี้ เดอร์ไคม์ ให้นิยามว่าเป็นภาวะ anomie ซึ่งเป็นคำในภาษาฝรั่งเศส หมายถึง ภาวะที่ปราศจากกฎเกณฑ์ “lack of rules” จึงเรียกการฆ่าตัวตายที่เป็นผลมาจากภาวะไร้บรรทัดฐานว่า “Anomic Suicide” (Durkheim, 1951)

ทั้งการฆ่าตัวตายเพื่อตัวเอง (Egoistic Suicide) และการฆ่าตัวตายที่เกิดจากภาวะไร้บรรทัดฐาน (Anomic Suicide) เกิดขึ้นจากการที่สังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในระดับต่ำ สำหรับการฆ่าตัวตายเพื่อตัวเอง เกิดจากการที่ปัจเจกบุคคลมีความผูกพันกับผู้อื่นน้อย ซึ่ง เดอร์ไคม์ (Durkheim, 1951) ได้ให้ข้อสังเกตว่าการฆ่าตัวตายประเภทนี้มักจะเกิดขึ้นกับนักคิดและผู้เชี่ยวชาญทางด้านต่าง ๆ เพราะคนเหล่านี้ให้ความสำคัญกับการใช้ความคิดและการคิดค้นสร้างสรรค์ผลงานมากกว่าเรื่องของความผูกพันกับบุคคลรอบข้าง ซึ่งทำให้พวกเขามีแนวโน้มที่จะปลีกตัวออกจากกรอบข้าง

เดอร์ไคม์ (Durkheim, 1951) พบว่ามีหลักฐานสองอย่างที่สามารถจะยืนยันแนวคิด การฆ่าตัวตายที่เกิดจากภาวะไร้บรรทัดฐาน (Anomic Suicide) ของเขาได้คือ การขาดประสิทธิภาพหรือการหละหลวมของบรรทัดฐานที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม ซึ่งสามารถจะนำไปสู่อัตราการฆ่าตัวตายที่สูงขึ้น นอกจากนั้นยังมีข้อสังเกตว่า อัตราการฆ่าตัวตายในประเทศที่อนุญาตให้มีการหย่าร้างได้มีระดับที่สูงกว่าประเทศที่ไม่เปิดโอกาสให้มีการหย่าร้าง กล่าวได้ว่าอัตราการฆ่าตัวตายจะสูงขึ้นตามอัตราการหย่าร้างที่มีมากขึ้น เดอร์ไคม์ มองว่าการอนุญาตให้หย่าร้างได้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความอ่อนแอของหลักบรรทัดฐานที่สำคัญที่สุดในสังคม เพราะความอ่อนแอหละหลวมของบรรทัดฐานเกี่ยวกับการแต่งงาน (marriage norm) มีความเกี่ยวข้องกับความอ่อนแอของชุดบรรทัดฐานอื่น ๆ ในสังคมด้วย

หลักฐานอีกอย่างหนึ่งที่ เดอร์ไคม์ ใช้สนับสนุนแนวคิดของเขาคือ การฆ่าตัวตายมีความเกี่ยวพันกับวิกฤตทางเศรษฐกิจ (economic crisis) ในช่วงที่เศรษฐกิจถดถอยและในช่วงที่เศรษฐกิจเติบโตอย่างรวดเร็วการฆ่าตัวตายก็เกิดขึ้นเช่นกัน สำหรับการถดถอยของเศรษฐกิจทำให้เกิดความยากลำบากและความยากจน แต่สิ่งนี้ไม่ได้ทำให้เกิดการฆ่าตัวตาย สเปนยาจนกว่าฝรั่งเศส แต่อัตราการฆ่าตัวตายในฝรั่งเศสเกิดขึ้นสูงกว่า การที่ผู้คนฆ่าตัวตายก็เพราะในภาวะเหล่านี้การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วทางเศรษฐกิจทำให้เกิดความยุ่งยากและความไม่แน่นอนในชีวิต อีกทั้งพวกเขายังรู้สึกยากลำบากในการที่จะยอมรับในกรณีที่เกิดความล้มเหลวทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับตนเองและครอบครัว (Durkheim, 1951)

ตัวอย่างปรากฏการณ์การฆ่าตัวตาย : การวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดของ เดอร์ไคม์

การวิเคราะห์ปรากฏการณ์การฆ่าตัวตายของแต่ละสังคม เราต้องพิจารณาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมประกอบอย่างรอบด้านด้วย เช่น ลักษณะความเชื่อ ศาสนา ความสัมพันธ์ของคนในสังคม บรรทัดฐานและค่านิยมทางสังคมเป็นต้น สำหรับบทความนี้ขอยกตัวอย่างปรากฏการณ์การฆ่าตัวตายของสังคมอินเดีย เอสกิโม เมลานิเซียและอเมริกัน เพื่อแสดงให้เห็นปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่ผลักดันให้ปัจเจกบุคคลกระทำการฆ่าตัวตาย ทั้งนี้ในตัวอย่างปรากฏการณ์การฆ่าตัวตายได้แบ่งออกเป็น 3 กรณีด้วยกัน กรณีที่หนึ่ง คือปรากฏการณ์การฆ่าตัวตายที่เกิดขึ้นเนื่องจากการเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมตามประเพณีดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมาเป็นเวลานาน กรณีที่สอง คือตัวอย่างปรากฏการณ์การฆ่าตัวตายในสังคมที่มีลักษณะเป็นสังคมแบบดั้งเดิม (primitive society) และกรณีที่สาม คือตัวอย่างการฆ่าตัวตายที่กระทำเป็นกลุ่ม ซึ่งสะท้อนให้เห็นผลกระทบของศาสนาต่อการฆ่าตัวตาย

กรอบแนวคิดของ เดอร์ไคม์ ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้มองปรากฏการณ์การฆ่าตัวตาย เพื่อแสดงให้เห็นว่าแนวคิดของเขาสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์การฆ่าตัวตายในกรอบของสังคมและวัฒนธรรม นอกเหนือจากการอธิบายจากมุมมองทางจิตวิทยา

กรณีที่หนึ่ง : การฆ่าตัวตายกับพิธีกรรมตามประเพณีดั้งเดิม

สังคมอินเดียมีพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่เรียกว่า สตี (sati) ซึ่งเป็นพิธีกรรมการฆ่าตัวตายที่ขึ้นชื่อและถูกกล่าวขวัญถึงความน่ากลัว พิธีสตีเป็นพิธีที่ผู้หญิงชาวฮินดูทำการฆ่าตัวตายโดยการเดินเข้ากองไฟ อีกนัยหนึ่งเป็นการบูชาญัตว์เองเพื่อล้างบาปให้แก่สามีและการฆ่าตัวตายนี้ยังถือว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์ที่มีต่อสามีด้วย ถ้าวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดของ เดอร์ไคม์ (Durkheim) การฆ่าตัวตายของผู้หญิงชาวฮินดูเป็นตัวอย่างของการฆ่าตัวตายในลักษณะ Altruistic Suicide ทั้งนี้จากบริบทวัฒนธรรมฮินดู ความเชื่อทางศาสนากลายเป็นพื้นฐานของหลักบรรทัดฐานเกี่ยวกับการปฏิบัติของหญิงม่าย ในที่นี้บรรทัดฐานซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มเป็นสิ่งที่ทำให้ปัจเจกบุคคลยอมรับที่จะกระทำการฆ่าตัวตาย

Young (1996) และ Lakshmi (2003) กล่าวถึงความเป็นมาและค่านิยมเกี่ยวกับพิธีสตีในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมชาวฮินดู ทำให้มองเห็นภาพของปรากฏการณ์การฆ่าตัวตายของผู้หญิงฮินดูว่า ลักษณะอย่างหนึ่งที่เป็นข้ออ้างเกิดสำหรับพิธีสตีนี้ คือ ดำเนินเกี่ยวกับพระสตี ผู้ทำลายชีวิตตนเองเพื่อพระคิจะผู้ซึ่งเป็น

สามีของเธอเนื่องจากพ่อของเธอดูเหมือนพระคิ่วว่าเป็นเทพแห่งภูตผีและมีความโหดร้าย ดังนั้นจึงไม่ได้เชิญพระคิ่วมาในพิธีบวงสรวงเทพ จากตำนานพระแม่สตีไม่ได้ตายด้วยเผ่าตัวเองและไม่ได้เป็นม่าย อย่างไรก็ตามในที่นี้พระแม่สตีได้กลายมาเป็นสัญลักษณ์และแบบอย่างสำหรับผู้หญิงฮินดูในเรื่องของความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อสามี ตำนานนี้จึงมีนัยสำคัญในการให้ค่าและสนับสนุนการทำพิธีสตี และสำหรับหญิงม่ายชาวฮินดูที่ยอมฆ่าตัวตายโดยเดินเข้ากองไฟในพิธีกรรมนี้จะได้รับการยกย่อง

ดังนั้นเมื่อพิจารณาค่านิยมทางสังคมของกลุ่มในบริบทสังคมฮินดูหรือการตีความให้ค่าการฆ่าตัวตายในลักษณะเช่นนี้ หลักความเชื่อทางศาสนาและตำนานเป็นสิ่งที่ทำให้การฆ่าตัวตายของหญิงม่ายชาวฮินดูเป็นสิ่งที่ถูกมองในแง่บวก คือถูกมองว่าเป็นการกระทำในเชิงบวก (positive act) เป็นการแสดงถึงความซื่อสัตย์ ความรักต่อสามี เป็นเรื่องที่น่ายกย่อง ขณะที่ในมุมมองและสายตาของคนที่อยู่ภายนอกบริบทสังคมวัฒนธรรมนี้จะให้ค่าการกระทำเช่นนี้ว่าเป็นการกระทำในเชิงลบ (negative act) เนื่องจากไม่เข้าใจระบบคิดของกลุ่มคนท้องถิ่นฮินดู

กรณีที่สอง : ปรากฏการณ์การฆ่าตัวตายของกลุ่มสังคมชนเผ่าต่าง ๆ (Tribal Society)

ในที่นี้การฆ่าตัวตายของกลุ่มคนในสังคมเอสกีโมและสังคมชนเผ่าในเมลานีเซียได้ถูกนำมาเป็นตัวอย่างในการวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการฆ่าตัวตายของ เดอร์ไคม์ (Durkheim) และเพื่อแสดงให้เห็นค่านิยมและบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนในสังคมดั้งเดิมที่มีความเกี่ยวข้องกับการฆ่าตัวตาย

สังคมเอสกีโม (Eskimo)

“เอสกีโม” กลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยบริเวณขั้วโลกเหนือซึ่งเป็นบริเวณที่มีสภาพอากาศเย็นจัดและเต็มไปด้วยน้ำแข็ง ในตอนหนึ่งของงานเขียนยุค ลันตสมบัตี (2531) ได้นำเสนอภาพความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของเอสกีโมกับรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นผลของการปรับตัวในการดำเนินชีวิตท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติดังกล่าว ซึ่งสามารถทำให้เข้าใจถึงปัจจัยที่นำไปสู่การฆ่าตัวตายได้ ส่วน Leighton (1955) ได้อธิบายถึงรูปแบบการฆ่าตัวตายของเอสกีโม ว่าการฆ่าตัวตายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อและใช้เพื่อความอยู่รอดของกลุ่ม ถ้าพูดถึงปรากฏการณ์การฆ่าตัวตายของคนกลุ่มนี้มีความเกี่ยวข้องกับค่านิยมพื้นฐานทาง

วัฒนธรรม กล่าวคือ ตามชนบทธรรมเนียมประเพณีของเอสกิโม คนสูงอายุที่ไม่สามารถทำอะไรได้แล้ว ความตายถือว่าเป็นสิ่งที่จะช่วยให้หลุดพ้นจากชีวิตที่ไม่ได้มีความพึงพอใจอีกต่อไปแล้ว ยังเป็นสิ่งที่ช่วยปลดปล่อยความยุ่งยากที่พวกเขาจะทำให้เกิดแก่ญาติพี่น้องลูกหลาน นอกจากนี้พวกเขายังมีความเชื่อว่าวิญญาณของคนที่ตายด้วยวิธีการฆ่าตัวตาย จะเดินทางไปสู่ความสุขสบายในโลกหน้า ซึ่งรวมไปถึงคนที่ถูกฆาตกรรมและคนที่ตายด้วยความรุนแรงในลักษณะอื่น ๆ วิธีการฆ่าตัวตายของเอสกิโมมีวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การแทงด้วยมีดหรือหอก การยิง การแขวนคอ การกระโดดจากหน้าผา การอดอาหาร เป็นต้น

ลักษณะทั่วไปเกี่ยวกับการฆ่าตัวตายของเอสกิโมสามารถสรุปได้ 3 ประการดังนี้

1. เป็นการฆ่าตัวตายที่ไม่เกี่ยวข้องในเชิงพิธีกรรม
2. มีวิธีการฆ่าตัวตายที่หลากหลาย
3. เหตุผลโดยทั่วไปที่นำไปสู่การฆ่าตัวตาย ได้แก่ ความเจ็บป่วย รู้สึก

ทุกข์ทรมาน รู้สึกว่าตัวเองไม่สามารถทำประโยชน์ได้หรือไม่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งความรู้สึกนี้เป็นทัศนคติที่เกิดขึ้นมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่พวกเขาได้ซึมซับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของตนเอง

เมื่อพิจารณาตามแนวคิดของ เดอร์ไคม์ (Durkheim) การฆ่าตัวตายเสียสละชีวิตเพื่อผู้อื่น (Altruistic Suicide) จะเกิดในกลุ่มที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือบูรณาการในระดับสูง เราจะพบว่าสำหรับปรากฏการณ์การฆ่าตัวตายของเอสกิโม สอดคล้องกับรูปแบบการฆ่าตัวตายดังกล่าวนี้ ถ้าพิจารณาบริบทสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศในพื้นที่ที่ชาวเอสกิโมอาศัยอยู่ จะเห็นได้ว่าเป็นบริเวณที่มีสภาพอากาศที่มีความยากลำบากต่อการดำเนินชีวิตเป็นอย่างมาก บางครั้งในช่วงฤดูหนาวจะมีพายุหิมะโหมกระหน่ำติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน ทำให้ไม่สามารถออกไปภายนอกที่อยู่อาศัยได้ ดังนั้นในฤดูใบไม้ผลิและฤดูร้อน ชาวเอสกิโมจึงต้องล่ากวางและสัตว์อื่น ๆ เพื่อสะสมเนื้อไว้เป็นอาหารในฤดูหนาว แต่ในกรณีที่สภาพอากาศในฤดูหนาวเลวร้ายเกินกว่าที่คาดไว้และทำให้ไม่สามารถออกไปจับปลาและล่าสัตว์อื่น ๆ มาเป็นอาหารได้ อาหารที่สะสมไว้เริ่มไม่เพียงพอ ประกอบกับน้ำมันที่เก็บตุนไว้ไม่เพียงพอในการเป็นเชื้อเพลิงสำหรับแสงสว่างและความอบอุ่นภายในกระท่อมหิมะ ในสภาวะเช่นนี้คนชราอาจเลือกตายเป็นคนแรกเมื่อครอบครัวต้องเผชิญกับความอดอยากและเพื่อให้ครอบครัวอยู่รอด

การฆ่าตัวตายสำหรับชาวเอสกิโมในกรณีเช่นนี้ปัจเจกบุคคลจะได้รับเกียรติ (prestige) และได้รับการยกย่องในระดับที่สูง เพราะเขาทำเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว ขณะเดียวกันปัจเจกบุคคลก็มีความเชื่อว่าวิญญาณจะพบกับความสุขในโลกหลังความตาย ซึ่งทัศนคตินี้ถูกกำหนดขึ้นจากระบบความเชื่อเกี่ยวกับผลที่จะเกิดขึ้นจากการฆ่าตัวตาย ในที่นี้เราสามารถจะสังเกตได้ว่า ความปรารถนาที่จะตายที่ไร้สำนึก “unconscious wishes for death” นี้เป็นผลของการพัฒนาบุคลิกภาพและประสบการณ์ซึ่งเกิดจากระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (socialization) ภายในกลุ่มที่ปัจเจกบุคคลเป็นสมาชิกอยู่

ถ้าพิจารณาถึงหน้าที่ (function) ของการฆ่าตัวตายของเอสกิโม โดยหน่วยในการวิเคราะห์คือ กลุ่ม (group) ซึ่งกลุ่มที่อ้างอิงในที่นี้คือกลุ่มเครือญาติ (kinship group) หน้าที่ที่ปรากฏอย่างชัดเจน (manifest function) ของการฆ่าตัวตายก็คือ การที่กลุ่มได้ถูกปลดปล่อยภาระ 2 ประการคือ ประการแรก การปลดปล่อยจากการหมดเปลืองไปของทรัพยากรที่ต้องใช้อย่างประหยัดที่สุด ประการที่สองการปลดปล่อยกลุ่มจากสมาชิกที่จะทำให้เกิดความยุ่งยากต่อส่วนรวม (คนชรา) อย่างไรก็ตามแบบแผนการฆ่าตัวตายนี้อยู่บนพื้นฐานการตัดสินใจกระทำด้วยความสมัครใจของปัจเจกบุคคลอย่างแท้จริง

สังคมชนเผ่าในเมลานีเซีย

เมลานีเซียเป็นชื่อที่ใช้เรียกหมู่เกาะแถบแปซิฟิกใต้ทางตะวันตกตามแนวหมู่เกาะนิวกินีไปจนถึงฟิจิ หมู่เกาะนี้อยู่ในเขตดินแดน 5 ประเทศ ได้แก่ ปาปัวนิวกินี วานูอาตู นิวแคลิโดเนีย หมู่เกาะโซโลมอนและฟิจิ ในเมลานีเซียประกอบไปด้วยกลุ่มคนหลากหลายเผ่าพันธุ์ ซึ่งมีวัฒนธรรมและภาษาที่แตกต่างกันออกไปมากมาย Healey (1979) และ Johnson (1981) อธิบายถึงปรากฏการณ์การฆ่าตัวตายของผู้หญิงในเมลานีเซียว่าเกิดจากความกดดันในความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชาย โดยเป็นผลที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลของบริบททางสังคมวัฒนธรรม โดยทั่วไปแล้วสังคมชนเผ่าต่าง ๆ ในเมลานีเซียจะมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่ผู้ชายมีอำนาจเหนือผู้หญิงซึ่งเป็นเหตุให้เกิดมีการฆ่าตัวตายปรากฏอยู่อย่างต่อเนื่องของกลุ่มผู้หญิง ในชุมชนต่าง ๆ ของเมลานีเซีย โดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิงที่เผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ที่รุนแรงจากการแต่งงาน ผู้หญิงเมลานีเซียที่ฆ่าตัวตายมีความเชื่อว่าญาติ ๆ จะตอบสนองต่อการตายของเธอด้วยการแก้แค้นคนที่ เป็นสาเหตุให้เธอฆ่าตัวตาย แบบแผนการฆ่าตัวตายเพื่อแก้แค้น มีลักษณะ 2 ประการ

ดังนี้ ประการแรก เกิดกับปัจเจกบุคคลที่รู้สึกตัวอ่อนไร้อำนาจ (powerlessness) ความรู้สึกนี้ส่วนใหญ่จะเกิดกับกลุ่มผู้หญิงเมลาเนเชีย เนื่องจากอยู่ภายใต้บริบทวัฒนธรรมที่ผู้ชายมีอำนาจเหนือกว่า ประการที่สอง การฆ่าตัวตายเพื่อแก้แค้นเกิดขึ้นเนื่องจากในทางประเพณีวัฒนธรรมมีแบบแผนในการบ่งชี้หาตัวผู้กระทำผิดและการลงโทษบุคคลที่ถือว่ามียมลทินในฐานะที่เป็นผู้ผลักดันให้เกิดการฆ่าตัวตาย การบ่งชี้หรือหาว่าผู้ใดคือผู้กระทำผิดหรือผู้ผลักดันให้เกิดการฆ่าตัวตายอาจกระทำโดยการหารือกันในชุมชนหรืออาจโดยการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อทำนายหรือถามผีผู้ตาย

การลงโทษผู้มียมลทินนี้อาจจะทำได้โดยสิ่งเหนือธรรมชาติ เนื่องจากพวกเขามีความเชื่อว่าผีของผู้ที่ฆ่าตัวตายมีอำนาจที่จะรบกวนและทำร้ายผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อการตายนี้ พวก Lusi-Kaliai กลุ่มชนเผ่าหนึ่งของเมลาเนเชีย เชื่อว่าผีของผู้ที่ฆ่าตัวตายเป็นผีที่โหดร้ายและอันตราย ความโกรธแค้นทำให้ผีพวกนี้ไม่สามารถไปอยู่ในโลกแห่งความตายได้ และยังคงต้องวนเวียนอยู่ระหว่างรอยต่อระหว่างโลกของมนุษย์และภูตผี ทั้งนี้พวกเขายังเชื่อว่าถ้าผู้มียมลทินไม่ได้ชดใช้ให้แก่การตายที่ทรมาณน้อยอย่างสาสม เขาจะเห็นผีของผู้ฆ่าตัวตายเร่ร่อนอยู่บริเวณหมู่บ้านในเวลาค่ำเพื่อหลอกหลอนให้เขาทำในสิ่งที่สมควรทำเป็นการชดใช้ต่อการกระทำนั้น ๆ รูปแบบลงโทษอีกลักษณะหนึ่งคือ การจ่ายค่าชดเชยของสามีที่ต้องรับผิดชอบต่อการฆ่าตัวตายของภรรยา ในที่นี้เขาต้องรับผิดชอบต่อการตายของภรรยา โดยอาจจะถูกบังคับให้จ่ายค่าชดเชยตามที่ถูกเรียกร้องจากญาติของฝ่ายภรรยาเป็นค่าชดเชยต่อการตายของเธอ

ทัศนคติเกี่ยวกับการแก้แค้นเป็นลักษณะที่สำคัญของรูปแบบทางวัฒนธรรมการฆ่าตัวตายในชนเผ่าต่าง ๆ ในปาปัวนิวกินีซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเมลาเนเชีย เช่น พวก Gainj เชื่อว่าผู้หญิงที่ฆ่าตัวตายจากการถูกสามีทารุณกรรม เมื่อพวกเขากลายเป็นภูตผีก็จะสามารถแก้แค้นสามีด้วยอำนาจเหนือธรรมชาติและทำให้พวกเขาเกิดความหายนะหรือความโชคร้ายได้ หลักการเกี่ยวกับการฆ่าตัวตายด้วยความพยายามของ Gainj นี้สะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับผลกระทบของการตายด้วยความโกรธแค้นผู้หญิงชาว Gainj มักจะทำการฆ่าตัวตายในช่วงก่อนรุ่งอรุณและในบริเวณที่คนทั่วไปในชุมชนสามารถมาพบเห็นได้ เช่น บริเวณใกล้ทางเดินไปสู่แอ่งน้ำซึ่งเป็นทางที่คนในชุมชนจะต้องใช้เส้นทางนี้เป็นจำนวนมาก การกระทำเช่นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการประกาศให้ชุมชนรู้ว่าเธอได้ฆ่าตัวตาย เป็นการสร้างเหตุการณ์สาธารณะ (public event) นี้ขึ้นก็เพื่อให้สามีเกิดความอับอาย

ทั้งนี้ ผู้หญิงในปาปัวนิวกินีนอกจากจะฆ่าตัวตายเองโดยลำพังแล้ว พวกเธอยัง

สามารถฆ่าลูกสาวเพื่อหวังผลในการแก้แค้นที่รุนแรงขึ้นได้อีกด้วย การกระทำเช่นนี้ทำให้สามีไม่เพียงแต่สูญเสียภรรยาแต่ยังสูญเสียลูกที่จะทำหน้าที่ดูแลเขาตอนแก่ชราด้วย จากการตายนี้เขาจะต้องเผชิญกับความโกรธแค้นและอาฆาตจากญาติที่เกี่ยวข้องกันโดยการแต่งงาน เขาอาจถูกทำร้ายทางร่างกายหรือถูกกระทำทางไสยศาสตร์ ส่วนกลุ่ม Kaliai การฆ่าตัวตายของผู้หญิงเกิดจากการที่ผู้หญิงสาวที่รู้สึกอึดอัดเนื่องจากที่พวกเธอไม่สามารถแต่งงานกับผู้ชายที่เธอเลือกได้หรือเกิดจากความรุนแรงที่ผู้หญิงถูกทำร้ายร่างกาย รูปแบบทางวัฒนธรรมการฆ่าตัวตายของพวก Kaliai มีลักษณะเช่นเดียวกับรูปแบบการฆ่าตัวตายด้วยความพยายามของกลุ่มอื่น ๆ ในปาปัวนิวกินี

เราอาจเรียกการฆ่าตัวตายที่ปรากฏในเมลานีเซียนี้ว่าเป็น “samsonic suicide” ซึ่ง Jeffreys (1952:119) ได้ให้นิยามว่า เป็นการฆ่าตัวตายซึ่งเป็นเสมือนการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการแก้แค้น (suicide as an act of revenge) ถ้าพิจารณาตามประเภทการฆ่าตัวตายตามแนวคิดของ เดอร์ไคม์ (Durkheim) ปรากฏการณ์การฆ่าตัวตายในเมลานีเซียนี้เป็นปรากฏการณ์การฆ่าตัวตายที่เกิดจากภาวะไร้บรรทัดฐาน (Anomic Suicide) ที่ทำให้เกิดภาวะไร้ที่พึ่งทางใจ ภายใต้โครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมดังกล่าวการฆ่าตัวตายของผู้หญิงสามารถจะถูกมองได้ว่าเกิดจากระบบที่เกี่ยวข้องกับบทบาททางเพศ gender system ซึ่งในที่นี้คือโครงสร้างวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับบรรทัดฐานที่กำหนดบทบาททางเพศ กรณีตัวอย่างที่น่าเสนอนั้น สังคมกำหนดให้ผู้ชายมีอำนาจเหนือกว่าผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงอยู่ในฐานะที่ด้อยกว่า การเกิดความรู้สึกอึดอัดและการถูกกระทำทารุณกรรม ทำให้ผู้หญิงมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นผู้ที่ไร้อำนาจไม่สามารถที่จะต่อรองหรือกระทำในสิ่งที่ต้องการได้ และไม่ได้รับความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยภายใต้กฎเกณฑ์บรรทัดฐานทางเพศนี้ สิ่งที่ยังผู้หญิงต้องการไม่สอดคล้องกับวิถีการที่สังคมกำหนด ดังนั้นภาวะเช่นนี้จึงเป็นสิ่งที่ผลักดันให้ผู้หญิงชนเผ่าต่าง ๆ ในเมลานีเซียนี้กระทำการฆ่าตัวตายเมื่อเธอไม่สามารถที่จะอดทนอยู่ในสภาพที่ยากลำบากนี้ได้อีกต่อไป อีกนัยหนึ่งการฆ่าตัวตายเป็นการตอบสนองต่อการไม่ได้รับในสิ่งที่พวกเธอคาดหวังต่อชีวิต ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าชีวิตของผู้หญิงไม่ได้รับการปกป้องที่เพียงพอภายใต้ข้อกำหนดบทบาททางเพศของสังคม

กรณีที่สาม : ศาสนากับการฆ่าตัวตาย

ในปี ค.ศ. 1978 วันที่ 18 พฤศจิกายน เป็นวันที่เกิดเหตุการณ์การฆ่าตัวตายหมู่ (mass suicide) ขึ้นในอเมริกา ซึ่งมีจำนวนผู้ตายประมาณ 900 ราย ในชุมชนที่มีชื่อว่า

Jonestown พวกเขาเสียชีวิตจากการดื่มยาพิษที่มีสารไซยาไนด์ (Cyanide) กลุ่มคนที่ฆ่าตัวตายเป็นสมาชิกของ People Temple ซึ่งเป็นองค์กรที่ตั้งขึ้นโดย เจมส์ วอร์เรน จิม โจนส์ (James Warren Jim Jones) สำหรับ โจนส์ แล้วเขามีความสนใจในลัทธิคอมมิวนิสต์และเขาต้องการที่จะเผยแพร่และแสดงแนวคิดแบบ มาร์กซิสต์โดยการแทรกซึมผ่านโบสถ์ซึ่งเป็นองค์กรทางศาสนา

โจนส์ ได้ก่อตั้ง ชุมชนเกษตรกรรมที่เรียกว่า โจนส์ทาวน์ (Jonestown) ขึ้นมา ทั้งนี้เป้าหมายของการสร้างโจนส์ทาวน์ ก็คือการสร้างชุมชนที่มีพื้นฐานตั้งอยู่บนหลักการสังคมนิยม ถ้าพิจารณาคุณลักษณะของการเป็นผู้นำกลุ่มโจนส์ มีลักษณะของความเป็นผู้นำแบบบารมี (charismatic leader) ตามแนวคิดของแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ผู้นำในลักษณะนี้มีบุคลิกส่วนตัวที่มีลักษณะพิเศษที่ทำให้เขามีอำนาจ กล่าวคือเขามีความสามารถในการโน้มน้าวและครอบงำจิตใจของผู้อื่นให้ทำตามที่เขาต้องการได้ ฟรอยด์ (Freud) กล่าวว่า ผู้นำแบบ charismatic leader มีความสามารถในการที่จะปลุกเร้าสิ่งที่บิรารของเขาได้รับถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษตั้งแต่ยุคบรรพกาลนั่นคือการที่ปัจเจกบุคคลมีความคับข้องใจต่อพ่อแม่ซ่อนอยู่ในจิตใจ สิ่งที่ถูกปลุกขึ้นมาเป็นบุคลิกภาพที่เป็นอันตรายและเป็นลักษณะที่มาจากการเป็นผู้ถูกกระทำเพียงฝ่ายเดียวทัศนคติเกี่ยวกับการลงโทษตัวเองจากการเป็นผู้ต้องยอมจำนนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในตัวปัจเจกบุคคล ฟรอยด์ ตั้งสมมุติฐานว่าลักษณะบุคลิกภาพและทัศนคติเช่นนี้เป็นสิ่งเก่าแก่ที่ได้รับถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและซ่อนอยู่ในตัวปัจเจกบุคคล ซึ่งเกิดจากการที่พ่อในยุคสังคมนิคมบรรพกาลเป็นเสมือนตัวแทนทางอุดมคติของกลุ่ม สิ่งนี้ได้ครอบงำ ego และกลายเป็นตัวแทนทางอุดมคติของ ego สิ่งที่เป็นเสมือนเสน่ห์ของผู้นำแบบบารมีนี้คือ เขาแสดงให้เห็นบิรารว่าเขาสามารถตอบสนองความต้องการทางด้านความรักและการปกป้องแก่บิรารของเขาได้ และเขากระตุ้นให้บิรารเกิดความแน่ใจ โดยพยายามแสดงให้เห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เขาปรารถนาที่จะทำแก่บิราร

ถ้าพิจารณาประวัติชีวิตของ โจนส์ เขาเกิดที่รัฐอินเดียนา วันที่ 13 เดือนพฤษภาคม ปี ค.ศ. 1931 ลักษณะทางเศรษฐกิจในพื้นที่บ้านเกิดของ โจนส์ คือเป็นแหล่งอุตสาหกรรมการผลิตหีบศพ ดังนั้นเรื่องของความตายจึงเป็นสิ่งที่วนเวียนอยู่รอบตัวเขาตั้งแต่เด็ก ถ้าพูดถึงครอบครัวของ โจนส์ แม่เป็นศูนย์กลางของครอบครัว มีอำนาจในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ เธอพยายามที่จะทำให้พ่อของ โจนส์ รู้สึกลัวว่าเขาต้องเป็นผู้ช่วยมนุษย์ให้พ้นบาปและเธอได้ผลักดันให้พ่อของ โจนส์ เป็นผู้สอนและเผยแพร่วิทยาศาสตร์ ดังนั้นตั้งแต่ช่วงวัยเยาว์ โจนส์ จึงเริ่มเรียนรู้ทักษะการเทศน์คำสอนและทักษะ

การดึงดูดความสนใจผู้คนด้วยเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่จะสะกดผู้คนที่มาฟังเทศน์ ขณะเดียวกันเขาก็เริ่มเรียนรู้วิธีการใช้หลักการเกี่ยวกับการทารุณ (Sadistic) และรูปแบบการใช้อำนาจบังคับกระทำต่อเพื่อนที่มีอายุน้อยกว่าให้เชื่อฟังเขา

สำหรับความคิดเกี่ยวกับการฆ่าตัวตายของ โจนส์ ซึ่งในที่สุดนำไปสู่การฆ่าตัวตายหมู่ของผู้เป็นสมาชิกในชุมชนดังกล่าวนั้น โจนส์ ได้อ้างการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่หรือการปฏิวัติ (revolution) เป็นเหตุผลสำหรับการฆ่าตัวตาย เขาให้เหตุผลว่าการฆ่าตัวตายคนเดียวเป็นสิ่งที่เห็นแก่ตัวและไม่มีเหตุผล การฆ่าตัวตายหมู่เพื่อการปฏิวัติเป็นสิ่งที่สมเหตุสมผลและเป็นการตายที่สง่างาม สำหรับพวกเขาการตายเพื่อการปฏิวัติเกิดมาจากแนวคิดที่ว่าพวกเขาไม่ชอบวิถีทางที่โลกปัจจุบันเป็นอยู่ ดังนั้นการฆ่าตัวตายจึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงการประท้วงสภาวะโลกที่ปราศจากความเมตตา โจนส์ยังอ้างว่าการตายนี้จะถูกจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ในฐานะที่พวกเขาได้เสียสละเพื่อเพื่อนมนุษย์ เพื่อสังคมอนาคตที่ปราศจากการกดขี่ นอกจากนี้ โจนส์ ยังอ้างกับสาวกว่าการฆ่าตัวตายยังเป็นวิถีทางที่จะบรรลุถึงความพ้นทุกข์ทางวิญญาณเป็นหนทางแห่งความรอด เขาพยายามโน้มน้าวให้สาวกฆ่าตัวตายด้วยความเต็มใจ และสร้างทัศนคติแก่สาวกว่าการฆ่าตัวตายนี้เป็นภาระหน้าที่อย่างหนึ่งที่ต้องทำ ดังนั้นสามารถกล่าวได้ว่าสำหรับองค์กรของ โจนส์ การฆ่าตัวตายถูกถือว่าเป็นเสมือนพันธะและหน้าที่ที่ปัจเจกบุคคลมีต่อกลุ่มและการตายเป็นการตายเพื่อกลุ่ม ในที่นี้เปรียบเสมือนว่าปัจเจกบุคคลไม่ได้เป็นเจ้าของชีวิตของตัวเอง ในกรณีนี้ altruistic suicide จึงเป็นความคาดหวังของกลุ่ม อีกนัยหนึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการฆ่าตัวตายเพื่อปฏิวัติของ Jones จึงเป็นเสมือนการฆ่าตัวตายที่เสียสละชีวิตเพื่อผู้อื่น (altruistic suicide)

ถ้าพิจารณาในแง่ความเป็นองค์กรทางศาสนา โดยทั่วไปแล้วองค์กรศาสนาหลักๆจะต่อต้านการฆ่าตัวตาย แต่ในกรณีของ โจนส์ทาวน์ (Jonestown) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางสังคมในระดับที่สูงภายในองค์กรทางศาสนาที่ โจนส์ ได้ก่อตั้งขึ้นไม่ได้เป็นสิ่งที่ขัดขวางการฆ่าตัวตายไม่ให้เกิดขึ้นแต่กลับกลายเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งการฆ่าตัวตายหมู่ (mass suicide) และเป็นกรณีศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าในทางกลับกันองค์กรทางศาสนาสามารถเป็นแหล่งที่จะสร้างหลักความเชื่อและใช้ความศรัทธาของผู้ที่เข้าร่วมในองค์กร เพื่อนำไปสู่การฆ่าตัวตายซึ่งถือว่าเป็นความรุนแรงและพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางสังคมอย่างหนึ่ง

สรุป

เราสามารถจะทำความเข้าใจปรากฏการณ์การฆ่าตัวตายได้โดยจะต้องคำนึงถึงการพิจารณาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมประกอบด้วย สำหรับแนวคิดของ เดอร์ไคม์ (Durkheim) เกี่ยวกับการฆ่าตัวตายเป็นกรอบของการวิเคราะห์แนวหนึ่งที่ทำให้เกิดความเข้าใจปรากฏการณ์นี้ได้ ทั้งนี้แนวคิดของ เดอร์ไคม์ มีมุมมองเกี่ยวกับการฆ่าตัวตาย ซึ่งเน้นการพิจารณาลักษณะทางสังคมของการฆ่าตัวตาย โดยการวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationship) ภายในของแต่ละสังคมวัฒนธรรม ที่ทำให้เกิดการฆ่าตัวตาย แนวคิดของ เดอร์ไคม์ ยังเป็นแนวคิดที่มีคุณค่าในการประยุกต์ใช้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคมทั้งสังคมในอดีตและสังคมร่วมสมัยได้เป็นอย่างดี โดยการเน้นความเข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมนอกเหนือไปจากปัจจัยทางด้านจิตวิทยา

เอกสารอ้างอิง

- ยศ สันตสมบัติ. 2531. **สืบสายเลือด**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Durkheim, Emile. 1951. **Suicide : a Study in Sociology**. Glencoe, IL : The Free Press.
- Healey, Christopher. 1979. "Women and Suicide in New Guinea", **Social Analysis** 2, 89-106.
- Jeffreys, M. D. W. 1952. "Samsonic Suicide or Suicide of Revenge among Africans", **African Studies** 11, 118-122.
- Johnson, Patricia Lyons. 1981. "When Dying Is Better than Living: Female Suicide among the Gainj of Papua New Guinea", **Ethnology**. 20(4), 325-334.
- Leighton, Alexander H. and Hughes, Charles C. 1955. "Notes on Eskimo Patterns of Suicide", **Southwestern Journal of Anthropology** 11(4), 327-338.
- Lakshmi, Aishwarya. 2003. "The Liminal Body : The Language of Pain and Symbolism around Sati", **Feminist Review**, 74, 81-97.

- McCaghy, Charles H. ; Capron, Timothy A. and Jamieson, J.D. 2000.
Deviant Behavior : Crime, Conflict, and Interest Groups.
Boston: Allyn and Bacon.
- Young, Serinity. 1996. “Fire, Water and Spirit”, **The women’s Review of Books** 13(12), 26-27.